

RAQAMLI MULK USTIDAN EGALIK DAVOLARI: FUQAROLIK HUQUQI VA PROTSESSUAL ME'YORLAR

Azirbaev Salamat Kuanishbaevich

Qoraqalpoq davlat universiteti yurisprudensiya tálím yónalishi yuridika fakulteti 3-kurs talabasi.

Tel raqami: +998 90 700-68-62

Email: azerbaevsalamat947@gmail.com.

Annotatsiya: Maqolada raqamli mulk, ya'ni blockchain texnologiyasi, raqamli aktivlar (NFT) va raqamli hujjatlar bo'yicha egalik huquqini himoya qilish masalalari o'rganiladi. Raqamli mulk bo'yicha fuqarolik-huquqiy davolarda mavjud bo'lgan yuridik muammolar, egalikni tasdiqlovchi hujjatlar va protsessual jihatlar ko'rib chiqiladi. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligidagi bo'shliqlar, xalqaro tajribalar va amaliy yechimlar tahlil qilinadi.

Annotatsiya: raqamli mulk, blockchain, NFT, egalik, raqamli aktivlar, fuqarolik davolari, protsessual isbotlash, raqamli hujjatlar.

Kirish

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bilan birga, raqamli mulk tushunchasi ham yangi huquqiy me'yorlar va davolarni talab qilmoqda. Bugungi kunda blockchain texnologiyasi, **NFT** (Non-Fungible Tokens) va boshqa raqamli aktivlar huquqiy egallik muammolarini keltirib chiqarmoqda. Mulkni raqamli shaklda ko'rsatish, uning egaligini isbotlash va huquqlarni himoya qilish jarayonida bir qator muammolar yuzaga keladi. O'zbekiston Respublikasining hozirgi qonunchiligida ushbu sohada alohida qonunlar yoki me'yorlar mavjud emas, bu esa sudlarda qaror qabul qilishda qiyinchiliklar tug'diradi.

Shavkat Mirziyoyevning so'zlariga ko'ra, "Raqamli iqtisodiyotda innovatsion yechimlarni joriy etish — zamon talabidir." Bu esa fuqarolik huquqi va protsessual mexanizmlarda yangi yondashuvlarni joriy qilish zarurligini taqozo etadi.

Raqamli mulk va uning fuqarolik huquqidagi o'rni

Raqamli mulk – bu an'anaviy mulkdan farq qiladi, chunki u elektron shaklda mavjud bo'lib, uni ishlatish yoki ulushlash raqamli texnologiyalar orqali amalga oshiriladi. Masalan, blockchain asosidagi NFTlar real mulkni raqamli formatda tasvirlaydi. Shunday qilib, raqamli mulk egasining huquqi faqat texnologik vositalar orqali aniqlanadi.

Raqamli mulk bo'yicha o'rnatilgan huquqlar ko'p hollarda aniq hujjatlar yoki jismoniy shakldagi mulk bilan tasdiqlanmaydi. Bunday mulk uchun egalik huquqini isbotlashda quyidagi asosiy omillarni hisobga olish kerak:

Blockchain texnologiyasi: bu texnologiya orqali mulkni tasdiqlashning eng ishonchli usulidir, chunki bloklar zanjirida barcha tranzaksiyalarni tekshirish mumkin;

Digital sertifikatlar va smart-kontraktlar: bu vositalar yordamida raqamli mulkni qonuniy ravishda olish yoki sotish mumkin;

NFTlar: har bir raqamli mulkni noyob qilib yaratish, shuningdek uning raqamli hujjatlari bilan isbotlash imkoniyati mavjud.

Raqamli mulk ustidan egalik davolari va protsessual mexanizmlar

Raqamli mulk ustidan egalik davolarining asosiy muammosi, ular an'anaviy mulkdan farqli ravishda, hujjatlarni yoki jismoniy mol-mulkni tasdiqlovchi omillarni yo'qligidir. Bunday davolarda raqamli hujjatlar va texnologik vositalar isbot sifatida qabul qilinishi kerak.

Fuqarolik protsessida raqamli mulkni isbotlash:

Blockchain asosidagi isbot: Raqamli mulkning asl egasi yoki o'zgarishi bo'yicha dalillarni tekshirish uchun blockchain tizimi ishlatiladi. Bu tizimda har bir tranzaksiya qayd qilinadi va haqiqiylikni tasdiqlash mumkin.

Smart-kontraktlar: Raqamli mulk egasining huquqlarini tasdiqlovchi va shartnomalar orqali mulkni almashtirish imkoniyatlarini o'z ichiga oladi.

Raqamli sertifikatlar: Huquqiy isbotlar sifatida ishlatiladi, chunki raqamli aktivning ko'rinishi va egasi raqamli sertifikat bilan bog'liq.

Protsessual nuqtai nazardan, raqamli mulk ustidan egalik davolari quyidagi jarayonlarni o'z ichiga oladi:

Hujjatlarni elektron shaklda taqdim etish: Sudda raqamli hujjatlarni taqdim etishning huquqiy asoslari yaratilishi lozim. O'zbekiston qonunchiligida bu amaliyot hali to'liq tartibga solinmagan.

Texnologik isbotlash vositalari: Raqamli mulkni isbotlash uchun texnik ekspertizalardan foydalanish, ayniqsa, blockchain texnologiyasi yoki smart-kontraktlarni o'rganish zarurati mavjud.

O'zbekiston qonunchiligida raqamli mulk bo'yicha bo'shliqlar va xalqaro tajribalar

Hozirgi kunda O'zbekiston qonunchiligida raqamli mulk va uni himoya qilish bo'yicha maxsus normativ hujjatlar yo'q. Shuning uchun, davlatlararo o'xshash amaliyotlar, ayniqsa, AQSH, Yevropa Ittifoqi va Xitoy tajribasi ahamiyatli hisoblanadi.

Xalqaro amaliyot:

AQSHda raqamli mulk bo'yicha qonunlar va sud amaliyoti ancha rivojlangan. Raqamli aktivlarning huquqiy maqomi, ularni isbotlash va ularga egalik qilish masalalari muntazam ravishda hal etilmoqda.

Yevropa Ittifoqida raqamli mulkni himoya qilishda axborot xavfsizligi va maxfiylikka oid qonunlar, shuningdek, raqamli tranzaksiyalarni o'z ichiga olgan spetsifik huquqiy mexanizmlar mavjud.

Xulosa

Raqamli mulk ustidan egalik davolari zamonaviy fuqarolik protsessining ajralmas qismiga aylanishi mumkin. O'zbekiston qonunchiligi va protsessual amaliyoti ushbu yangi texnologik rivojlanishga moslashtirilishi zarur. Raqamli mulkni isbotlashning qonuniy asoslarini shakllantirish, sud amaliyotini yanada takomillashtirish uchun xalqaro tajriba va texnologik yondashuvlarni joriy etish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi
2. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksi
3. K. O'tkir. "Raqamli iqtisodiyot va huquqiy muammolar," Toshkent, 2023
4. E. Hagan, Blockchain and Legal Challenges, New York, 2021
5. EU Regulation on Digital Assets and Blockchain, 2022
6. International Journal of Digital Law, 2023